

**BO'LAJAK MAKTABGACHA TA'LIM TASHKILOTLARI
TARBIYACHILARINI KREATIV KOMPETENTLIGINI RIVOJLANTIRISHDA
AKT TEXNOLOGIYALARINING O'RNI**

*Chirchiq davlat pedagogika universiteti
Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsenti*

Axmadaliyev Berdiali Saydaliyevich
Maktabgacha ta'lim fakulteti magistranti
Olimova Shaxodat Baxtiyor qizi

Annotatsiya: *Ushbu maqolada bo'lajak maktabgacha ta'lim tashkilotlari tarbiyachilarini kreativ kompetentligini shakllantirishda AKT texnologiyalardan foydalanishning samaradorligi haqida yoritib berilgan.*

Kalit so'zlar: *AKT, kreativ, kompetent, axborot, media, multimediya, STEAM, svilizatsiya, matbuot, ommaviy madaniyat.*

Абстрактный: *Данная статья проливает свет на эффективность использования ИКТ-технологий в формировании творческой компетентности педагогов будущих дошкольных образовательных организаций.*

Ключевые слова: *ИКТ, креатив, компетентность, информация, медиа, мультимедиа, STEAM, цивилизация, пресса, массовая культура.*

Abstract: *This article sheds light on the effectiveness of using ICT technologies in the formation of creative competence of teachers of future preschool educational organizations.*

Keywords: *ICT, creative, competent, information, media, multimedia, STEAM, civilization, press, mass culture.*

Hozirgi rivojlanib borayotgan innovatsion texnologiyalar davrida informatsion vositalar jamiyatimiz ijtimoiy rivojlanishining asosiy omili bo'lib kelmoqda. Shu bilan bir qatorda insonlarning qobiliyati, tashabbuskorligi, ishga ijodiy yondashishi, intellektual faoliyati, mustaqil ravishda o'z bilim va ko'nikmalarini takomillashtirishi kabi omillar tashkil etadi.

Insonlar o'zaro katta hajmdagi ma'lumotni saqlash, uzatish, qabul qilish bilan bog'liq axborot yaratish jarayoni inson faoliyatini turli soxalarida kompyuter texnologiyalarini rivojlantirishlarini ko'zda tutadi. Inson tafakkuri shu qadar taraqqiy etib bormoqdaki, bunda texnikalashtirish va kompyuterlashtirish jarayoni nafaqat ishlab chiqarishning turli soxalari, balki madaniyat va ta'lim soxalariga ham dadil kirib bormoqda. Kompyuter texnologiyalarining shiddat bilan rivojlanishi ta'lim jarayonini yangi bosqichga ko'tardi. Bu o'z o'rnida ta'lim mazmunini, metod va shakllarini qayta ko'rib chiqish uchun yangi bilim hamda ko'nikmalar bilan yanada boyitish zaruriyatini tug'dirdi. Bugungi kunda jamiyatimizning turli sohalarida faoliyat ko'rsatuvchi mutaxassislarning professionallik darajasi ularning kompyuter texnologiyalarini egallaganligi bilan ham belgilanadi. Bu hol zamon talabiga aylanib qoldi. Mazkur talabga javob berish uchun mutaxassislarni tayyorlash jarayonida, ya'ni ta'lim muassasalarida yetarli baza yaratilishi kerak. Hozirgi vaqtda ta'lim muassasalarida yangi pedagogik texnologiyalarning ilmiy asoslarini yaratish, ularni

tasniflash, metodik ahamiyatini belgilash kabi dolzarb muammolar ustida ish olib borilmoqda. Aynan mamlakatimizda maktabgacha ta'lim sohasida multimediya texnologiyalaridan foydalanish uni ta'lim jarayoniga joriy etish dolzarb muammo bo'lib kelmoqda. Chunki, ushbu tashkilotlarda faoliyat olib borayotgan tarbiyachi, pedagog xodimlarning multimediya texnologiyalaridan foydalanish bo'yicha yetarli bilimi yo'qligida deb bemalol ayta olamiz. Avvalambor "Multimedia" atamasiga alohida ta'rif beradigan bo'lsak.

Multimedia atamasining lug'aviy ma'nosi [multum+medium] (yoki [ingl. multi+media]) kabi ikkita so'z yig'indisidan tashkil topgan bo'lib, multi – ko'p, media – muhit manosini anglatadi. Atama ilmiy va o'quv adabiyotlarida ko'p vositalilik, multimedia muhiti, ko'p qatlamli muhit, multimedia – bittadan ko'p bo'lgan mediadir, mahsulot tashuvchi vosita, ma'lumot tashuvchi vosita kabi talqin qilinib kelinmoqda, xatto, ayrim adabiyotlarda hozirgacha multimedia atamasining aniq ta'rifi mavjud emasligi ham e'tirof etilgan. Hozirgi davrda multimedia atamasi ko'p karrali bulib, turli xil tushunchalarni ifodalashga tatbiq etilib kelinmokda. Masalan, multimedia texnologiyasi; multimedia mahsuloti; multimedia didaktik vositasi va boshqalar shular jumlasidandir. Multimedia tushunchasining adabiyotlarda yoritilgan bir nechta ta'rifini keltiramiz: Multimedia, deganda turli shakldagi ma'lumotlarni qayta ishlovchi vositalar majmuasi tushuniladi. Multimedia – bu maxsus texnologiya bo'lib, dasturiy va texnik moddiy ta'minot asosida kompyuterda bir vaqtning o'zida tasviriy axborotni tovushli va harakatli holda (hattoki videofilm holatida) ifodalash imkoniyatidir. Maktabgacha yoshdagi bolalarga mo'ljallangan multimediali texnologiyalar joriy an'anaviy texnologiyalarga nisbatan quyidagilar bilan farqlanadi: - bolalarning psixologik jihatlari; - bolalarning yoshi (5-7 yosh); - kompyuterli mashg'ulotning davomiyligi (15 daqiqaga); - materialning bolalarga mosligi (multimedia shaklida); - materialning hajmi (30 daqiqaga mo'ljallangan); - materialning murakkablik darajasi (bolalar uchun sodda materiallar tanlanadi); - ularning faollik darajalari va hokazo. Maktabgacha yoshdagi bolalar uchun yaratilgan multimediali kompyuter texnologiyasi variantida texnologik yondashuv quyidagicha kechadi: birinchidan, maktabgacha ta'lim tashkiloti tarbiyalanuvchisining o'rganiladigan materialni o'zlashtirishini qulay qilish va osonlashtirish maqsadida material bir-biri bilan bog'liq qismlarga, bo'laklarga ajratiladi; ikkinchidan, ta'limdan mo'ljallangan natija olish uchun amallar ketma-ket bajarilishi va loyihalashtirilgan ishlar oxiriga yetkazilishi ko'zda tutiladi. Eng muhimi, ushbu texnologiyada o'rganiladigan material multimedia asosida taqdim etiladi. Bola miyasiga bunday multimediyaviy ta'sir natijasida uning o'zlashtirishi yaxshilanib, mashg'ulot samaradorligi oshadi. Maktabgacha yosh davrida bolaning muloqotga bo'lgan ehtiyojini qondirish va har tomonlama rivojlantirishda multimedialardan foydalanish maqsadga muvofiqdir. STEAM texnologiyasida animatsiya studiyasini yaratish uchun bugungi kunda odatiy bo'lgan texnik vositalar kerak bo'ladi: raqamli kamera, ovoz yozish va animatsiya dasturlari bilan ta'minlangan kompyuter yoki noutbuk. Shu bilan birga bolalar bilan multfilmlar yaratishda ma'lum shart-sharoitlarni hisobga olish, alohida vaqt ajratish, to'garak faoliyatlarini yo'lga qo'yish, ota-onalar bilan ham reja asosida ishlarni tashkil etish va tarbiyachilarning media savodxonligi talab etiladi. Animatsiya kattalar va bolalar

manfaatlarini, faol harakatlarini iloji boricha yaqinlashtiradi, ijodiy muhitni yaratadi. Bolalar rassomlar, ssenariy mualliflari, rejissyorlar, aktyorlar, operatorlar bo'lishadi, bir-birlari bilan kichik muzokaralar, bevosita muloqot olib borishadi, o'z harakatlarini muvofiqlashtirishni va umumiy natijaga erishishni o'rganadilar. Bu jarayonda bolalar ijodkorligini muvaffaqiyatli rivojlantirishda tarbiyachilarning ota-onalarni ham jalb etish samarali natijani beradi. Bolalar maktabgacha ta'lim tashkilotlarida oddiy mashg'ulotlarga qiziqishmaydi. Animatsiya yordamida bolalarni o'quv va ijodiy faoliyatga oson jalb qilish mumkin. Animatsiyada ijodiy fikrlash erkinligi, eng muhimi, ota-onalarning bolalarni har tomonlama rivojlanishida qo'shimcha ta'lim xizmatlari yaratiladi. Bolalar asosan tasviriy faoliyatga qiziqishadi va turli xil san'at turlari orqali ijodiy g'oyalarini shakllantiradilar, ijodiy jarayonda faollik ko'rsatadilar. Maktabgacha yoshdagi bolalar o'z tengdoshlari, kattalar bilan birgalikda ijodiy hamkorlik qilish imkoniyatiga ega bo'ladilar, ularning axborot kommunikatsiya texnologiyalari bilish darajasi, foydalanish samaradorligi oshadi. Ota-onalarning muhim ehtiyojlari qondiriladi. Zamonaviy bolalar doimiy ravishda multimedia vositalari bilan yuzma-yuz muloqot qilganliklari uchun, kun davomida multfilmlar tomosha qilishadi, ularni yaratilish murakkabligini anglab yetishmasada, ularda alohida ishtiyoq bo'lgani uchun o'zlarida kuch, energiya topa oladilar, o'zlarining ijodiy multfilmlarini yaratishga osonlik bilan kirishadilar. Ularning animatsiyadan foydalanishi vizual faoliyatga, AKT ga qiziqishni oshiradi, o'zlarini ijodkor sifatida tasavvur etishadi.

Multimedia quyidagi xususiyatlarga ega:

- axborot turlarini matn, jadval, turli xil bezaklar, nutq, musiqa, telekadrlar, videofilmdagi parchalar, animasiya ko'rinishidagi axborotlarni o'z ichiga oladi;
- turli xil axborotlarni kompyuterda qayta ishlash va aks ettirish uchun markaziy prsessorning harakatchanligini, ma'lumotlarni uzatishning o'tkazish qobiliyatini, tezkor hajmli va katta sig'imli xotirani, kompyuter kanallari bo'yicha almashish tezligini taxminan ikki baravar oshirish talab etiladi;

Demak, multimediali texnologiyada ta'lim jarayoni quyidagicha kechadi. Kompyuterga o'rganiladigan materialni kiritish orqali boshlang'ich sinf o'quvchilarini fikrlashga undaydi, o'quvchilarning ta'lim materiallarini xotirada saqlash darajasini oshiradi. Shu bilan birgalikda ta'lim materiallariga qiziqishini orttirib borib, kompyuterda ishlash qobiliyatini o'stirishga xizmat qiladi. Xulosa qilib aytganda, ta'lim muassasalarining zamonaviy jarayonida axborot texnologiyalaridan, jumladan, multimedia vositalaridan foydalanish quyidagi muhim muammolarni yechishda yordam beradi: Ta'lim jarayonini faollashtirish;

- o'quv faoliyatining samaradorligini oshirish;
- talabalarning mustaqil ravishda ishlash madaniyatini rivojlantirish;
- egallayotgan kasbiga ijodiy yondoshish ko'nikmasini hosil qilish;
- mustaqil ta'lim doirasini kengaytirish, xullas, yetuk mutaxxasislarni yetishtirish.

Shu sababdan hozirgi paytda pedagog va dastur tuzuvchisi mutaxassislarining birlashib, turli fanlardan multimedia darsliklari yaratish ta'im samaradorligini oshirish uchun kutilgan natijalarni berishini unutmashimiz kerak.

Bo'lajak tarbiyachilarini tayyorlaydigan oliy o'quv yurtlarida, talabalarga zamonaviy kompyuter va aloqa vositalaridan foydalanib, murakkab vaziyatlarda tezkorlik bilan bir

qarorga kelish, axborotni qidirish, uni olish, kommunikativ bilimlarini va kreativ qobiliyatlarini rivojlantiruvchi texnik vositalar va multimedia texnologiyalari asosida ta'lim berish, berilayotgan bilimni tez va oson o'zlashtirilishi, ularning tushunarli va xotirada yaxshi saqlanishiga, tinglovchilarni va ularning oldida turgan muammolarni birgalikda munozara, loyihalash hamda olingan natijalarni tanqidiy tahlil qilish orqali, nostandart yechimlarni topish kabilarni ishlab chiqishga yondashishga yordam berayotganligi amalda o'z isbotini topmoqda. Ta'lim tizimida videokonferensiyalar tashkil qilinishi imkoniyatining yaratib berilganligi talabalarning fikr almashishi, erkin va ijodiy tafakkurini rivojlantirish va o'z fikrini to'g'ri va aniq yetkazib berish qobiliyatiga ega bo'lishida muhim omil bo'ladi. Axborot texnologiyalarining moslashuvchanlik va interaktivlik xususiyatiga egaligi talabalarning o'zlashtirish darajasiga bog'liq holda o'tilgan mavzuni qaytarish, mavzu ustida ishlashlarni individual tempda amalga oshirish, shuningdek, tabiiy muloqotni imitatsiyalash, ya'ni, elektron darslik matni bilan talaba o'rtasida muloqot urnatib, surovnomalar, verbal, noverbal, ovoz va b. yordamida o'qituvchi mavjudligini xis etish imkoniyatini yaratadi. Bu turdagi texnologiyalar yordamida multimedia maxsulotlari, elektron albom, elektron atlas, raqamli video lavxalar, virtual stendlar, audio va video vizual materiallar, shuningdek, prezentatsiyalar tayyorlash imkoniyati mavjudki, ular ta'lim jarayonining qiziqarli tashkil etilishini ta'minlaydi. Qolaversa, ular vositasida talabalar, pedagoglarning xissiy-estetik tuyg'ulari shakllanadi. Bu esa shaxsning kreativligini rivojlantirishda muxim ahamiyatga ega. Talabalarning kreativ qobiliyatlarini rivojlantirishning metodik ishlarida AKTdan foydalanishda:

-Uslubiy ishlanmalar va hujjatlarni ishlab chiqish, tizimlashtirish va yig'ish (uzoq muddatli rejalar, eslatmalar, o'yinlar, musiqiy tanlov va boshqalar)

-Talabalar ijodiy rivojlanishining diagnostikasi (diagrammalar, grafikalar, jadvallar)

-Dunyo bo'ylab ta'lim sohasidagi etakchi mutaxassislar bilan tajriba, didaktik materiallar va qo'llanmalar almashish ko'zda tutiladi.

Bo'lajak tarbiyachilarining kompetentligini rivojlantirishda oliy ta'lim tarbiyachilari nafaqat axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish ko'nikmasini o'zlashtirgan bo'lishi kerak, balki, o'z ta'lim resurslarini yaratishga ijodiy yondashuvni yo'lga qo'ygan bo'lishi va ularni tadqim etishni no'anaviy usullarini joriy etish malakasiga ham ega bo'lishi kerak.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2016 yil 29 dekabr, "2017—2021 yillarda Maktabgacha ta'lim tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-2707- sonli qarori.

2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 9-sentyabr, "Maktabgacha ta'lim tizimini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-3261-sonli qarori.

3. Mirziyoyev Sh. "Maktabgacha ta'lim tizimi boshqaruvini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida". 2018- yil, 30- sentyabr, PQ-3955-sonli qarori

4. I.V. Grosheva, L.G.Yevstafeva, D.T.Maxmudova, Sh.B.Nabixanova, S.V. Pak, G.E.Djanpeisova "Ilk qadam" davlat o'quv dasturi T: 2018. 1-81-b;
5. N.Saidahmedov, Yangi pedagogik texnologiyalar. – T.: Moliya, 2003. – 172 b. 70
6. G.Bogdanovich. Dopolnitelnaya obshchrazvivayushchaya programma «Multstudiya «Moy mir» Sverdlovskaya oblast, 2018 g.
7. “Ta’limda multimedia texnologiyalari” fanidan amaliy mashg'ulotlar o'tqazish bo'yicha uslubiy qo'llanma 1-qisim, “ALOQACHI” nashriyot-matbaa markazida chop etildi, Toshkent - 2015 yil.
8. R.Ishmuxamedov, Ta’limda innovatsion texnologiyalar: ta’lim muassalari pedagog-o’qituvchilari uchun amaliy tavsiyalar / R. Ishmuxamedov, A. Abduqodirov, A.Pardaev. - T.: Iste’dod, 2008. -180 b. - (O'zR Prezidentining "Iste'dod" jamgarmasi). -b. 177.-2 ekz.